

«com ho acredita l'experiència, *puix que* fins a l'última missa --- no es donaren per entesos», B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 210.79, també 116).

Però també en la literatura popular, on del *que* podem estar segurs que és del qui dictà el vers (que altrament fallaria la mida), no tant de la grafia, que és cosa del collector comarcal o del venedor de canya-i-cordill, o dels modestíssims tipògrafs a l'abast d'aquests: «*Puig que* Déu ho ha volgut / se són cridades las guerras» en la cançó popular nacional dels *Segadors*, versió recollida a les Guillerries (a Tortadès, MilàF, *Romllo.*, 81v^o, H), que altrament acabà tenint curs de fórmula encunyada: «*puig que* Déu ho ha volgut - ya som tornat de la guerra, / tan bon punt ne som tornat ---»; «cada hu torni a sas terras / --- / *puig que* Déu ho ha volgut - yo sóc tornat ab la meva» (c. 1680) (recollides al Gironès, id., 365.1, 92C). El català era poc manejat llavors per escrit, llevat de cartes familiars, ordres comercials, papers administratius, tot això d'estil simplíficissim, per gent de poques lletres que en canvi tenien molt per mà la mena d'escrits on surten sovint topònims i cognoms, entre els quals *Puig* i combinacions apareixen cop i recop. També hi apareix *puig* escapçat: «aqueix' és una pena, *puig* est volgut que la diga ---» (reco. a l'Alt Penedès, id., 373.21); i hi apareix alguna altra deformació del mot: «deixemnos d'aquestas cosas - *puits* no [n]s 'en acaba res ---», ib. (394.21).

En reprendre l'ús literari més articulat, en impresos ciutadans, el barbarisme *puig* per *puix* havia pres bastant: Casacuberta, en el seu anàlisi del llenguatge del periòdic pioner «Lo Verdader Català», a. 1843, capítol 14, a propòsit de la grafia de l'africada dels mots com *mitg*, *desitg*, afegeix: «hi ha vacil·lació entre *puix* i *puig*» en el sentit de 'puix'; per més que no tothom s'hi conformava, car també es troben en l'obra frases com «*puix* baix esta tomba jau», «res direm, *puix que* bastant habem dit, del principal motiu ---» (cap. 17). En l'original autògraf de les *Presons Imaginàries*, primers capítols, escrits poc després o abans de sortir del castell, havia escrit Coromines: «Tenia 'ls ulls oberts i no hi veia --- això no té res d'estrany: *puig* n'hi ha que passen així tota la vida»; però ja llavors anava reculant la forma viciosa entre la gent cultivada, i en la 1.^a ed. ja ho rectificà en *puix* (p. 45). Havia arribat a traspuar fins al poble rústic, car a un muntanyenc de Cerdanya li vaig sentir un cop: «*pučkə* m'ho dieu, ja miraré ---» (Vallcebollera, 1934).

És sabut que amb funcions molt semblants, de fet iguals, a les de *puix*, trobem *pus*. En la major part dels casos no serà reducció fonètica de *puix*, per més que tal reducció sigui normal en rossellonès antic (veg. el que n'he dit a propòsit de *prusme* < *pruisme* < *PROP*, afegint-hi coses com *brut* < *bruit*, *frut* < *fruit* etc.). En part es tracta de *pos* < *POST* (anàleg al castellà), si bé en col·lusió amb *puix*, i alhora, amb *PLUS*, car no solament fa el paper d'adv.-conj., anàleg al del nostre mot, sinó també el d'adverbi comparatiu anàleg al de *més*. Com que amb aquesta funció ja n'hem parlat molt a *PLURAL*, a penes cal suplementar-ho,

sinó parlar de l'altra. Ja l'observem en docs. de mj. segle XIII: «no pod donar penitència dretha a nul hom, ne a neguna fembra, *pus* a si elex no pot proð tenir», doc. de 1250 escrit a l'Alt Cardener (Pujol, *Doc. Vg. Urg.*, 15.37). Que amb aquest paper s'hi havia sumat un descendent fonètic pur i simple del ll. *POST*, a la manera del cast. *pués*, ens ho demostra l'aparició esporàdica d'una forma *pos* en el període arcaic i amb el valor de 'després que': «set bèsties bovines avie mortes en aquel alberg *pos* hél i fo» Urgellet, a. 1241 (*BABL* VII, 184).

Però més tard sempre trobo *pus* amb *u*: «no gaus desenfornar cayrós ni teules, de tres dies ni de quatre nuytz, *pus* agen tolt foc al forn» Perpinyà, c. 1284 (*RLR* IV, 363). El tenim en les diverses funcions: a) adverbi de temps, amb el sentit de 'després': «si és diable --- prengam pedres --- —Donaren-li tants de colps --- que lo cervell li faeren eixir; e *pus*, sabent que era llur companyó, dixeren: --- Hòrreament has juglat, / e hòrreament ho has comprat», Eiximenis (*Dotzèn*, *NCL* VI, 97.11).

En funcions conjuncionals. b) *pus que* 'després que', on sembla perpetuar-se el ll. *POST QUAM*: «Al tot-poderós Déus l'ay<n>el no tocat offir en totz dies, lo qual, *pus que* per tot lo pòbol serà menjat, él viu e entir està», *VidesR*, 7v1; «la obra que-ls mestres d'aixa hauran començada --- lo senyor de la nau --- no-ls ne pot gitar ni ells no la poden jaquir, *pus que* ells hauran començada aquella obra, fins que sia acabada ---», *Consolat* (§ 7, *Pard.*, p. 57); i amb un matís igual al del modern 'un cop que': «molts hòmens són qui no-s saben abstenir de la cosa, *pus que* la han començada, ans, continuant aquella, perseveren en llur propòsit», *BMetge* (*V. e Griselda*, *NCL.*, 33.8); c) *pus que* pren un sentit causal o condicional: «Déus nos enseny medicina, *pus que* nostra art no pot!», Eiximenis (*Dotzèn*, *NCL* VI, 99), on hi ha, doncs, completa coincidència amb *puix que*; 'posat que, sempre que, a condició que': «si alcú era pres en la cort per alguna causa pecuniària, no sia més en fers ny em presó, *pus que* pusca fermar per la causa damont dita» a. 1324, *Cartoral* de Vilafranca de Conflent (f° 12v).

d) Abreujant això, de la mateixa manera que *puix que* s'abreuja en *puix*, també tenim *pus* amb funció de conjunció per si sol; sigui temporal 'un cop que, després que': «de continent fui guarit *pus* haguí d'aquest riu begut», *BMetge* (*Fortuna e Pr.*, *NCL.*, 67.12); sigui condicional 'sempre que, a condició que': el pasatge citat del *Consolat* acaba així: «--- fins que sia acabada, *pus* aquells mestres sien bons e suficients de aquella obra a fer»; sigui simplement causal, com en els exemples de la *Cròn.* de Jaume I que cita el *DAG*. en *pus*, acc. § 2 («*pus* ell nos retia lo castell, que Nòs li faéssem bé a ell», 292 etc.).

De tot això a penes res ha sobreviscut fins avui, si no és en parlars de l'extrem Oest del cat. occidental: *pus* 'doncs' a la Terra Alta (Batea, *DAG.*; Riba-roja, Massalcoreig, *AlcM*, §): «vols que faiga això? *Pus* no ho faré!», amb aquest valor vaig anotar-ho a *Almatret* (1935), i a això s'ha de referir «*pus* adv.: doncs,